

Article type: Research Article

Predicting Cyberbullying Based on Moral Development and Interpersonal Sensitivity with the Mediating Role of Coping Styles

Kamran Sheivandi choliche^{1✉} , Reyhaneh Tabesh² , Afsaneh Balavandi³ , Fereshteh Lotfi Sarabi⁴

1. Corresponding author , Associate Professor of the Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabai University. Tehran. Iran. E-mail: sheivandi@atu.ac.ir
2. PhD. Student of Educational psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabai University. Tehran. Iran . E-mail: reyhaneh_tabesh@atu.ac.ir
3. PhD. Student of Educational psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabai University. Tehran. Iran . E-mail: a_balavandi@atu.ac.ir
4. PhD. Student of Educational psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabai University. Tehran. Iran . E-mail: fereshteh_lotfi@atu.ac.ir

Article Info

Article history:

Received 3 June 2025

Revised form 15 July 2025

Accepted 21 July 2025

Keywords:

Cyberbullying,
Moral Development,
Interpersonal Sensitivity,
Coping Styles.

ABSTRACT

Objective: With the widespread use of digital technologies and social media, cyberbullying has emerged as a serious concern among adolescents, posing significant threats to their mental health. Accordingly, the present study aimed to predict cyberbullying based on moral development, interpersonal sensitivity, and coping styles.

Methods: The research employed a descriptive-correlational design. The statistical population included all high school students in Badreh County, Ilam Province, during the 2024–2025 academic year, from which 250 students were selected using cluster random sampling. Data were collected using the Cyberbullying Scale (Antoniadou et al., 2016), the Moral Development Questionnaire (Manavipour, 2012), the Interpersonal Sensitivity Measure (Boyce & Parker, 1989), and the Coping Styles Questionnaire (Billings & Moos, 1984). The data were analyzed using Pearson correlation and path analysis through SPSS-24 and AMOS-24 software.

Results: The findings indicated that the proposed model demonstrated a good overall fit (CFI = 0.99, RMSEA = 0.047, NFI = 0.98). Moral development ($\beta = -0.15, p < 0.02$) and interpersonal sensitivity ($\beta = 0.85, p < 0.04$) were not directly associated with cyberbullying; however, the mediating role of coping strategies was confirmed. Accordingly, both moral development and interpersonal sensitivity predicted cyberbullying indirectly through coping strategies.

Conclusions: The relationship between moral development and interpersonal sensitivity with cyberbullying is mediated by coping styles; therefore, effective educational interventions targeting cyberbullying should simultaneously focus on enhancing adolescents' coping skills and fostering their moral and social capacities.

Cite this article: Sheivandi choliche, K., Tabesh, R., Balavandi, A. & Lotfi Sarabi, F. (2025). Predicting Cyberbullying Based on Moral Development and Interpersonal Sensitivity with the Mediating Role of Coping Styles. *Cognit Strateg Learn*, 13(24), 211-226. <https://doi.org/10.22084/j.psychogy.2025.31080.2801>

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).
Copyright © 2024 The Authors. Publisher: Bu-Ali Sina University.

Extended Abstract

1. Introduction

With the advent of the digital era and the widespread use of social media, cyberbullying has become increasingly prevalent (Martin-Criado, et al., 2021). Cyberbullying is defined as intentional and repetitive harmful behaviors perpetrated through computers, mobile phones, and other electronic devices (Patchin & Hinduja, 2011). Due to its anonymity and lack of nonverbal cues, this phenomenon diminishes the empathy of perpetrators, resulting in more aggressive behaviors compared to traditional bullying (Macaulay et al., 2022). Research indicates that engagement in cyberbullying, in any capacity, can significantly impact individuals' mental health (Jiménez, 2019). These adverse effects have prompted researchers and mental health professionals to investigate the psychological factors influencing such behaviors. One such factor is moral development, which refers to changes in children's moral reasoning, their attitudes toward rule-breaking, their behavior in response to ethical dilemmas, and the principles guiding their interactions with others based on justice, fairness, and integrity (Shoaa Kazemi et al., 2015). Individuals with lower moral development exhibit reduced empathy, display self-centered reasoning (Gini et al., 2022; Menesini et al., 2003), and experience minimal feelings of shame or guilt (Menesini & Camodeca, 2008).

Alongside moral development, interpersonal sensitivity, as a psychological factor influencing social interactions and aggressive behaviors, warrants examination. As a stable personality trait, interpersonal sensitivity contributes to increased aggression and impairs interpersonal relationships (Zhou & Yuan, 2022). Additionally, coping styles, as stress management strategies, encompass adaptive (e.g., problem-solving) and maladaptive (e.g., avoidance) approaches that influence bullying behaviors (Thomson et al., 2002; van den Brand et al., 2022). Specifically, positive coping strategies, such as direct and active coping, can mitigate the relationship between stressors and bullying, whereas emotion-focused coping strategies may exacerbate the link between conflict and bullying (van den Brand et al., 2022).

Therefore, this study aims to investigate the prediction of cyberbullying based on moral development and interpersonal sensitivity, with an emphasis on the mediating role of coping styles. The findings of this study may contribute to the development of effective interventions to reduce cyberbullying and promote mental health, particularly among adolescents

2. Materials and Methods

This descriptive-correlational study was conducted during the 2023-2024 academic year among second-cycle secondary school students in Badreh, Ilam Province. A sample of 250 participants was selected and analyzed using a random cluster sampling method. Inclusion criteria encompassed enrollment in the second cycle of secondary education and personal consent, while exclusion criteria included inaccurate completion of questionnaires. Data were collected using the Cyberbullying Scale (Antoniadou et al., 2016), the Moral Development Questionnaire (Manavipour, 2012), the Interpersonal Sensitivity Questionnaire (Boyce & Parker, 1989), and the Coping Styles Questionnaire (Billings & Moos, 1984). The collected data were analyzed using Pearson's correlation coefficient and path analysis in SPSS-24 and Amos-24 software, respectively.

3. Results

To examine the simple relationships among the study variables, Pearson correlation analysis was employed. The correlations indicated that moral development ($r = -0.19$), interpersonal sensitivity ($r = 0.26$), maladaptive coping ($r = 0.28$), and adaptive coping ($r = -0.24$) were significantly associated with cyberbullying ($p < 0.05$).

Subsequently, structural equation modeling (SEM) was conducted using Amos 24 to test the proposed research model. The model fit indices ($\chi^2/df = 1.25$, CFI = 0.99, NFI = 0.98, RMSEA = 0.047) indicated a good fit to the data.

Table 1. Direct, Indirect, and Total Effects of Variables

From Variable	To Variable	Direct Effect	InDirect Effect	Total Effect
Moral Development	Maladaptive Coping	-0.14	–	-0.14
Interpersonal Sensitivity		0.44	–	0.44
Moral Development	Adaptive Coping	0.53	–	0.53
Interpersonal Sensitivity		-0.29	–	-0.29
Moral Development	Cyberbullying	-0.20	-0.15	-0.17
Interpersonal Sensitivity		0.16	0.085	0.244
Maladaptive Coping		0.22	–	0.22
Adaptive Coping		-0.23	–	-0.23

The findings revealed that moral development ($\beta = -0.15$, $p < 0.02$) and interpersonal sensitivity ($\beta = 0.85$, $p < 0.04$) were not directly associated with cyberbullying. However, the mediating role of coping strategies was confirmed, indicating that both moral development ($\beta = -0.15$, $p < 0.02$) and interpersonal sensitivity ($\beta = 0.85$, $p < 0.04$) indirectly predicted cyberbullying through their influence on coping strategies.

4. Discussion and Conclusion

The findings of this study revealed that although moral development and interpersonal sensitivity do not have a significant direct relationship with cyberbullying, adaptive and maladaptive coping styles serve as key mediating mechanisms in this association. Moral development reduces cyberbullying by enhancing the use of adaptive coping strategies (e.g., problem-solving) and decreasing reliance on maladaptive coping strategies (Wang et al., 2024). Individuals with higher moral development are likely to possess greater ability to recognize the ethical consequences of their behaviors, thereby selecting more constructive coping strategies to manage interpersonal conflicts (Luo et al., 2023). Conversely, interpersonal sensitivity contributes to cyberbullying through maladaptive coping strategies, such as aggressive responses (Zhou & Yuan, 2022). Individuals with high interpersonal sensitivity, due to their heightened ability to detect emotional cues in others, are prone to interpreting ambiguous virtual situations as threats. This cognitive bias increases the likelihood of employing maladaptive coping strategies, such as avoidance or aggressive responses, which perpetuate engagement in the cycle of cyberbullying. In contrast, constructive coping strategies, including cognitive reappraisal, seeking social support, and problem-solving skills, can effectively process emotions arising from

interpersonal sensitivity, preventing their transformation into aggressive or retaliatory behaviors in the virtual environment. Thus, adaptive coping styles act as a protective barrier between emotional sensitivity and harmful behaviors.

5. Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: All ethical principles are considered in this article. The participants were informed about the purpose of the research and its implementation stages. They were also assured about the confidentiality of their information and were free to leave the study whenever they wished, and if desired, the research results would be available to them.

Funding: This research did not receive any grant from funding agencies in the public, commercial, or non-profit sectors.

Authors' contributions: All authors have participated in the design, implementation and writing of all sections of the present study.

پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با نقش میانجی سبک‌های مقابله‌ای

کامران شیوندی چلیچه^۱✉، ریحانه تابش^۲، افسانه بالاوندی^۳، فرشته لطفی سرابی^۴

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: sheivandi@atu.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: reyhaneh_tabesh@atu.ac.ir
۳. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: a_balavandi@atu.ac.ir
۴. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: fereshteh_lotfi@atu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخچه مقاله:	هدف: با گسترش استفاده از فناوری‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی، قلدری سایبری به یکی از چالش‌های جدی در میان نوجوانان تبدیل شده که تأثیرات مخربی بر سلامت روان آن‌ها دارد. در همین راستا، پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با نقش میانجی سبک‌های مقابله‌ای انجام شد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۱۳	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۲۴	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۳۰	
کلیدواژه‌ها:	روش: روش پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان بدره استان ایلام در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود که از این میان تعداد ۲۵۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند. گردآوری داده‌ها با استفاده از مقیاس قلدری سایبری (آنتیادو و همکاران، ۲۰۱۶)، پرسشنامه رشد اخلاقی (معنوی‌پور، ۲۰۱۲)، پرسشنامه حساسیت بین‌فردی (بایس و پارکر، ۱۹۸۹) و سبک‌های مقابله‌ای (بیلینگز و موس، ۱۹۸۴) انجام شد. داده‌های جمع‌آوری شده، با استفاده از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر به ترتیب در نرم‌افزارهای SPSS-24 و Amos-24 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.
قلدری سایبری، رشد اخلاقی، حساسیت بین‌فردی، سبک‌های مقابله‌ای.	یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که به طور کلی مدل از برازش خوبی برخوردار است ($CFI=0/99$)، $RMSEA=0/047$ ، $NFI=0/98$. رشد اخلاقی ($\beta=-0/15$ ، $P<0/02$) و حساسیت بین‌فردی ($\beta=0/04$ ، $P<0/04$) به طور مستقیم با قلدری سایبری رابطه نداشتند اما نقش میانجی راهبردهای مقابله‌ای تأیید شد و رشد اخلاقی ($\beta=-0/15$ ، $P<0/02$) و حساسیت بین‌فردی ($\beta=0/085$ ، $P<0/04$) به طور غیرمستقیم قلدری سایبری را پیش‌بینی کردند.
	نتیجه‌گیری: رابطه میان رشد اخلاقی و حساسیت بین‌فردی با قلدری سایبری از طریق سبک‌های مقابله‌ای معنا می‌یابد؛ از این‌رو، مداخلات آموزشی مؤثر برای پدیده قلدری سایبری، مستلزم توجه هم‌زمان به ارتقای مهارت‌های مقابله‌ای و پرورش ظرفیت‌های اخلاقی و اجتماعی در نوجوانان است.

استناد: شیوندی چلیچه، کامران، تابش، ریحانه، بالاوندی، ریحانه، و لطفی سرابی، فرشته (۱۴۰۴). پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با نقش میانجی سبک‌های مقابله‌ای. *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۱۳(۲۴)، ۲۱۱-۲۲۶.

<https://doi.org/10.22084/j.psychogv.2025.31080.2801>

۱. مقدمه

در دنیای نوظهور دیجیتال و عصر اجتماعی شدن از طریق ابزارهای فناورانه، قلدری سایبری بیش از هر زمان دیگری متداول شده است (مارتین-کریاد^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). فضای سایبری فرصت‌های زیادی را به منظور ارتباط با دیگران، یادگیری و کاوش در خود (گای و همکاران^۲، ۲۰۲۲) برای کاربران فراهم کرده، اما علیرغم مزایای فراوان تعاملات برخط، این فضا با مخاطرات جدی همراه است. قلدری سایبری، نقض حریم شخصی و انتشار اطلاعات نادرست، خستگی روانی و فرسودگی ناشی از مواجهه مداوم محتوای منفی از جمله تهدیدات بالقوه فضای مجازی به شمار می‌روند (بانسال^۳ و همکاران، ۲۰۲۴). در این بین، قلدری سایبری، به دلیل ناشناس بودن کاربران و دسترسی آسان افراد به پلتفرم‌های برخط، تأثیرات مخربی بر قربانیان دارد و می‌تواند به اضطراب، افسردگی، کاهش عزت‌نفس، و حتی افکار خودکشی منجر شود (آلبدور^۴ و همکاران، ۲۰۲۳). اخیراً مطالعه‌ای در عربستان سعودی نیز شیوع قلدری سایبری را در حدود ۴۲٫۸٪ گزارش کرده است، که نشان‌دهنده گستردگی این پدیده است (گوهال^۵، ۲۰۲۳).

قلدری در معنای عام به عنوان یک عمل پرخاشگرانه تعریف می‌شود که بارها از طرف فرد یا گروهی از افراد تکرار شده و در بردارنده قدرتی نامساوی بین فرد قلدر و فرد مورد هدف یا قربانی است (کوالسکی و لیمبر^۶، ۲۰۰۷)؛ که در گذشته در میان نوجوانان به شکل سنتی و از طریق تعاملات واقعی و چهره به چهره اتفاق می‌افتاد. اما با ظهور اینترنت و فناوری‌های الکترونیکی دیگر، شکل جدیدی به خود گرفته و از حالت فیزیکی به صورت مجازی درآمده است. قلدری سایبری با انجام رفتارهای عمدی و تکرارشونده‌ی آزارنده از طریق کامپیوتر، تلفن و دیگر وسایل الکترونیکی تعریف می‌شود (پاتچین و هندوجا^۷، ۲۰۱۱). آنچه باعث تمایز قلدری سنتی و سایبری می‌شود، ماهیت تغییر یافته ارتباطات و تعاملات نوجوانان با یکدیگر به سبب استفاده فزاینده آنان از تکنولوژی‌های جدید است (عبداله‌نژاد و همکاران، ۱۴۰۲). هم‌چنین در قلدری سایبری، ناشناس بودن احتمالی مجرم و وجود فاصله‌ای که دستگاه‌های الکترونیکی از آن اطمینان می‌دهند، موجب بی‌اطلاعی قلدرهای سایبری از پیامدهای رفتارشان می‌گردد و باعث می‌شود با قربانیان خود با روش‌هایی حتی خشن‌تر و زنده‌تر از قلدری‌های رو در رو رفتار کنند و همدلی بالقوه آنان نسبت به قربانیانشان کاهش یابد (مکالی^۸ و همکاران، ۲۰۲۲).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که درگیر بودن در پدیده قلدری سایبری به هرنحوی، می‌تواند بر سلامت روان افراد تأثیر جدی بگذارد (خیمنز^۹، ۲۰۱۹). این اثرات منفی، محققان و متخصصان سلامت روان را به بررسی عوامل روان‌شناختی مؤثر بر این رفتارها سوق داده است. یکی از این عوامل، رشد اخلاقی است که اساساً به معنای تغییر در چگونگی استدلال کودکان در امور اخلاقی، نگرش آنان نسبت به قانون‌شکنی، چگونگی رفتار آنان در مواجهه با مسائل اخلاقی و تعیین‌کننده‌ی دستوراتی است که چگونگی رفتار افراد با دیگران با رعایت عدالت، درستی و انصاف را مشخص می‌کند (شعاع‌کاظمی و همکاران، ۱۳۹۴). کلبرگ رشد اخلاقی را در سه سطح پیش‌عرفی، عرفی، پس‌عرفی که هر کدام دارای دو مرحله‌اند تقسیم‌بندی کرده است. این سطوح، تفکر اخلاقی را در یک دامنه وسیع از موقعیت‌ها نشان می‌دهند و افراد بر اساس استدلال‌های اخلاقی‌شان در آن‌ها قرار می‌گیرند (ماتس^{۱۰}، ۲۰۲۱). رشد اخلاقی شاخصی مناسب برای سنجش تعامل‌های اجتماعی است و در موقعیت‌های مختلف می‌تواند عاملی مؤثر بر رفتار انسان‌ها باشد (معنوی‌پور، ۱۳۹۰).

در واقع رشد اخلاقی، تجلی پدیده‌های اخلاقی اجتماعی در درون افراد است. وقتی افراد با موقعیت‌های اخلاقی روبرو می‌شوند، معمولاً نگرش‌های خود را ابراز می‌کنند، نظرات خود را بیان می‌کنند و بر اساس هنجارهای اخلاقی اجتماعی عمل می‌کنند (دن^{۱۱}، ۲۰۲۴).

1. Martín-Criado
2. Ghai
3. Bansal
4. Albdour
5. Gohal
6. Kowalski & Limber
7. Patchin & Hinduja
8. Macaulay
9. Jiménez
10. Mathes
11. Dan

ادبیات پژوهشی در خصوص رابطه رشد اخلاقی با رفتارهای پرخاشگری و قلدری حاکی از این است که افراد قلدر در شناخت، هیجانات و رفتارهای مرتبط با مسائل اخلاقی با مشکل مواجه هستند. به عنوان مثال، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که این افراد سطوح پایین‌تری از استدلال‌های اخلاقی و ارزیابی اخلاقی (برگمان^۱ و همکاران، ۲۰۲۴) را دارند، سطح همدلی آن‌ها پایین است (جینی^۲ و همکاران، ۲۰۲۲) و احساس شرم و گناه اندکی را تجربه می‌کنند (منسینی و کامودکا^۳، ۲۰۰۸).

در این راستا، پژوهش لورنت^۴ و همکاران (۲۰۲۱) با عنوان بررسی رابطه قلدری سنتی و سایبری با شایستگی‌های اجتماعی، عاطفی و اخلاقی، نشان داد که عواطف اخلاقی پایین یک عامل خطر برای ارتکاب قلدری بود. هم‌چنین گویمید و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهش خود نشان دادند که برنامه رفتار اخلاقی (که به ارزش‌ها و عواطف اخلاقی می‌پرداخت) باعث کاهش رفتارهای قلدری شده است. پژوهش عظیمی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در طراحی مدل قلدری نشان داد که هویت اخلاقی با قلدری رابطه مثبت و عدم التزام اخلاقی با قلدری رابطه منفی معنی‌داری داشتند.

در کنار رشد اخلاقی، حساسیت بین فردی به عنوان یک عامل روان‌شناختی مؤثر بر تعاملات اجتماعی و رفتارهای پرخاشگرانه نیازمند بررسی است. حساسیت بین فردی به آگاهی و حساسیت بیش از حد نسبت به رفتار و احساسات دیگران تعریف شده است (بویس و پارکر^۵، ۱۹۸۹). هم‌چنین به احساس طردشدگی و رهاشدگی، ترس از دریافت انتقاد از سوی دیگران، نگرانی افراطی و سوءتعبیر مکرر از رفتار بین فردی (رازوالیوا و پولسکایا^۶، ۲۰۲۳)، رفتار با تردید و احساس بی‌کفایتی و روحیه ضعیف اشاره دارد (رایان و دسی، ۲۰۱۷). حساسیت بین فردی، به عنوان یک ویژگی شخصیتی پایدار، باعث پرخاشگری بیشتر افراد می‌شود و به تعاملات بین فردی آن‌ها آسیب می‌رساند (ژو و یوان^۷، ۲۰۲۲).

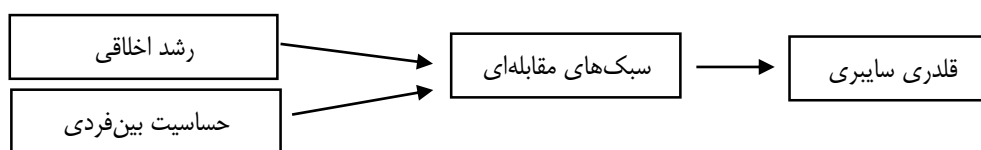
در واقع برخی مطالعات نشان داده‌اند که افراد دارای حساسیت بین فردی بالا، به احتمال بیشتری در رفتارهای پرخاشگرانه درگیر می‌شوند. آن‌ها تمایل دارند گفته‌ها یا رفتارهای دیگران را بیش از حد تفسیر کرده و نسبت به طرد، انتقاد و تعارض‌های بین فردی حساس‌تر باشند، که این امر می‌تواند به بروز رفتارهای پرخاشگرانه منجر شود (ژو و یوان، ۲۰۲۲). احمدی و همکاران (۲۰۲۳) نیز در پژوهش خود به بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه حساسیت بین فردی و پرخاشگری رابطه‌ای پرداختند و نتایج حاکی از آن بود که حساسیت بین فردی و پرخاشگری به طور غیرمستقیم با یکدیگر ارتباط دارند.

علاوه بر عوامل فوق، سبک‌های مقابله به عنوان مکانیزم‌های مدیریت استرس می‌توانند بر بروز یا کاهش قلدری سایبری تأثیر بگذارند. سبک مقابله‌ای رویکردی رفتاری در نظر گرفته می‌شود که در آن افراد از روش‌ها و راهبردهای تنظیم رفتاری شناختی در مواجهه با رویدادهای استرس‌زا استفاده می‌کنند (تامسن^۸ و همکاران، ۲۰۰۲). از یک طرف، مطالعات قبلی نشان داده‌اند که قلدری با راهبردهای مقابله‌ای منفی و با فقدان حل مسئله (کوان^۹ و همکاران، ۲۰۲۲) همراه است. از سوی دیگر، برخی مطالعات نشان داده‌اند که راهبردهای مقابله‌ای مثبت در کاهش رفتار قلدری در سنین ابتدایی در طول زمان مؤثر بوده است. به طور خاص، راهبردهای مقابله‌ای مثبت مانند مقابله مستقیم و مقابله فعال می‌توانند ارتباط بین محرک‌ها و قلدری را کاهش دهند و راهبردهای مقابله‌ای متمرکز بر هیجان رابطه بین تعارض و قلدری را تقویت می‌کنند (ون‌دن‌برانند^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۲). همانطور که اختلال در حوزه راهبردهای خودمهارگری و سبک‌های سالم مقابله‌ای با نافرمانی و تکانشگری همراه بوده است (قیطاسی و امانی، ۱۴۰۲). در پژوهش وانگ^{۱۱} و همکاران (۲۰۲۴) با هدف بررسی رابطه بین سلامت روان و رفتارهای قلدری با در نظر گرفتن نقش میانجی خودکارآمدی و سبک‌های مقابله‌ای انجام داد، حاکی از آن بود که رفتار قلدری با سبک‌های مقابله‌ای مثبت، رابطه منفی و با سبک‌های مقابله‌ای منفی رابطه مثبت معنادار داشتند. گالانی^{۱۲} و همکاران (۲۰۲۴) نیز به بررسی تأثیر قلدری در محل کار بر

1. Brugman
2. Gini
3. Menesini & Camodeca
4. Llorent
5. Boyce & Parker
6. Razvaliaeva & Polskaya
7. Zhou & Yuan
8. Thomsen
9. Kwan
10. Van den Brande
11. Wang
12. Galani

ترک شغل در پرستاران، با بررسی اثر میانجی راهبردهای مقابله‌ای پرداختند و نتایج حاکی از آن بود سبک‌های مقابله‌ای ضمن رابطه با قلدری و ترک محیط شغلی، رابطه میان این دو را واسطه‌گری می‌کند. بنابراین سبک‌های مقابله‌ای می‌تواند به عنوان متغیر میانجی در رابطه میان قلدری سایبری و سایر متغیرها در نظر گرفته شود.

در نهایت، قلدری سایبری به عنوان یک مسئله روان‌شناختی پیچیده، نیازمند تبیین مکانیزم‌های زیربنایی است که رفتارهای پرخاشگرانه را در فضای دیجیتال شکل می‌دهند. با وجود پیشرفت‌های پژوهشی در شناسایی عوامل مرتبط با این پدیده، رشد اخلاقی و حساسیت بین‌فردی، نقش سبک‌های مقابله‌ای به عنوان یک میانجی‌گر در تعامل این عوامل با قلدری سایبری کمتر بررسی شده است. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی پیش‌بینی قلدری سایبری بر مبنای رشد اخلاقی و حساسیت بین‌فردی، با تأکید بر نقش میانجی سبک‌های مقابله، انجام گرفته است. یافته‌های این مطالعه می‌تواند به توسعه مداخلات مؤثر برای کاهش قلدری سایبری و ارتقای سلامت روان، به‌ویژه در میان نوجوانان، کمک کند.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

۲. روش پژوهش

این پژوهش یک مطالعه توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل دانش‌آموزان متوسطه دوم شهرستان بدره در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود. با توجه به قاعده کلاین (۲۰۲۳) که حداقل حجم نمونه ۲۰۰ نفری را برای تحلیل مسیر و مدل‌یابی معادلات ساختاری ضروری می‌داند، با در نظر گرفتن احتمال ریزش، تعداد ۲۵۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند. بدین صورت که از میان مدارس متوسطه دوم شهرستان، ۶ مدرسه به تصادف انتخاب شدند و از هر مدرسه ۴۲ نفر انتخاب و وارد پژوهش شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت از (۱) تحصیل در مقطع متوسطه دوم و (۲) رضایت شخصی بودند. ملاک‌های خروج نیز شامل (۱) تکمیل ناقص پرسشنامه‌ها و (۲) علاقه و رضایت نداشتن نسبت به تکمیل پرسشنامه می‌شدند. ابزارها در محیط کلاس در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفتند و درباره شرکت در طرح و تکمیل ابزارها، توضیحات لازم ارائه گردید. همچنین، به منظور حفظ حریم شخصی و جلب اعتماد شرکت‌کنندگان، نام و اطلاعات محرمانه از آن‌ها دریافت نگردید. به منظور توصیف داده‌های آماری از روش همبستگی پیرسون با نرم‌افزار SPSS-24 و به منظور برازش مدل مورد مطالعه پژوهش از روش تحلیل مسیر در نرم‌افزار Amos-24 استفاده شد. در پژوهش حاضر جهت گردآوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده گردید:

پرسشنامه تجربه قلدری سایبری (CBVEQ): این پرسشنامه توسط آنتیادو^۲ و همکاران (۲۰۱۶) به منظور بررسی تجربه قلدری سایبری و قربانی سایبری در بین نوجوانان طراحی و در ایران توسط بشرپور و زردی (۱۳۹۸) هنجاریابی شده است. این پرسشنامه دارای دو عامل قربانی سایبری و قلدری سایبری است و هر عامل دارای ۱۲ سؤال است که با استفاده از طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (هرگز، یک یا دو بار، بعضی اوقات، اکثر مواقع، هر روز) نمره‌گذاری می‌شود. در این پژوهش از سؤالات مربوط به قلدری سایبری استفاده شده است. نتیجه پژوهش آنتیادو و همکاران (۲۰۱۶) نشان داد که این پرسشنامه از روایی مناسبی برخوردار است و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ در برای عامل قلدری سایبری ۰/۸۹ به دست آمده است. در پژوهش بشرپور و زردی (۱۳۹۸) آلفای کرونباخ ۰/۷۵ گزارش شده که نشان‌دهنده مناسب بودن این ابزار جهت ارزیابی رفتار قلدری سایبری و قربانی سایبری در جمعیت نوجوانان است. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای این مقیاس ۰/۷۵ به دست آمد.

مقیاس رشد اخلاقی معنوی پور: مقیاس رشد اخلاقی توسط معنوی‌پور (۲۰۱۲) ساخته شده است. این آزمون ۱۳ گویه دارد که چهار سطح اخلاقی همچون، اخلاق پیش‌عرفی، اخلاق عرفی، اخلاق پس‌عرفی و اخلاق اجتماعی را اندازه‌گیری می‌کند. نمره‌گذاری در طیف لیکرت چهاردرجه‌ای از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم انجام می‌گیرد و سؤالات ۵، ۶، ۱۱ و ۱۲ به صورت معکوس نمره‌گذاری

1. Cyber-Bullying/Victimization Experiences Questionnaire

2. Antoniadou

می‌شوند. آلفای کرونباخ این مقیاس در پژوهش معنوی‌پور (۲۰۱۲) ۰/۹۳ به دست آمده است. نتایج کلی این پژوهش نشان می‌دهد که شاخص‌های روانسنجی روایی و پایایی در حد مناسبی بوده ($GFI=0/98$, $NFI=0/96$, $RMSEA=0/00$) و می‌توان از این آزمون برای سنجش رشد اخلاقی دانش‌آموزان دبیرستانی استفاده نمود. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای این مقیاس ۰/۷۹ محاسبه و به دست آمد.

پرسشنامه حساسیت بین فردی^۱: این پرسشنامه توسط بایس و پارکر (۱۹۸۹) برای سنجش حساسیت بین فردی ساخته شده و در ایران توسط محمدیان و همکاران (۲۰۱۷) هنجاریابی شده است. این پرسشنامه دارای ۳۶ سؤال و ۵ مؤلفه آگاهی بین فردی، نیاز به تأیید، اضطراب جدایی، کمرویی و عزت نفس شکننده است. گویه‌ها در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شوند و جمع نمرات تمام سؤالات، نمره کل آزمون حساسیت بین فردی فرد را برآورد می‌کند. نمرات به دست آمده بین ۰ تا ۱۴۴ خواهد بود و نمره بالاتر نشان دهنده میزان حساسیت بین فردی بالاتر می‌باشد. بایس و پارکر (۱۹۸۹) آلفای کرونباخ را برای کل مقیاس ۰/۸۶ و ضریب پایایی بازآزمایی را ۰/۸۰ را گزارش کردند. در نسخه ایرانی نیز آلفای کرونباخ ۰/۸۶ نشان از پایایی مطلوب این مقیاس دارد (محمدیان و همکاران، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای این مقیاس ۰/۸۸ به دست آمد.

پرسشنامه راهبردهای مقابله‌ای^۲: این پرسشنامه توسط بیلینگز و موس^۳ (۱۹۸۴) در ۳۲ سؤال در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای (از ۰ تا ۳) ساخته شد که راهبردهای مقابله‌ای کارآمد و ناکارآمد را می‌سنجد. اعتبار همسانی درونی این پرسشنامه از ۰/۴۱ تا ۰/۶۶ گزارش شده است. در پژوهش کوه‌بومی و همکاران (۱۴۰۱) روایی تشخیصی پرسشنامه ۰/۵۳ و پایایی آن به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۶ به دست آمد. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ برای راهبردهای مقابله کارآمد ۰/۷۵ و راهبردهای ناکارآمد ۰/۸۰ به دست آمد.

۳. یافته‌های پژوهش

نمونه مورد بررسی در این پژوهش شامل ۱۴۸ دانش‌آموز دختر ($M=16/8$, $SD=0/95$) و ۱۰۲ دانش‌آموز پسر ($M=17/2$, $SD=0/91$) بود. در جدول ۱ یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی

میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی		
۱۲/۳۴	۰/۶۷	۰/۸۵	۰/۶۳	نمره کل	قلدری سایبری
۵۰/۴۷	۶/۰۷	۰/۳۸	۰/۱۲	نمره کل	رشد اخلاقی
۹۸/۵۲	۱۸/۴۳	۰/۱۳	۰/۷۶	نمره کل	حساسیت بین فردی
۱۶/۷۶	۵/۷۳	۰/۲۷	۰/۲۵	کارآمد	راهبردهای مقابله‌ای
۲۴/۲۰	۸/۵۹	۰/۹۵	۰/۹۶	ناکارآمد	

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول ۱ میزان کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در گروه نمونه در بازه ۲- تا ۲ قرار دارد و این امر نشان می‌دهد متغیرها از توزیع نرمال برخوردارند.

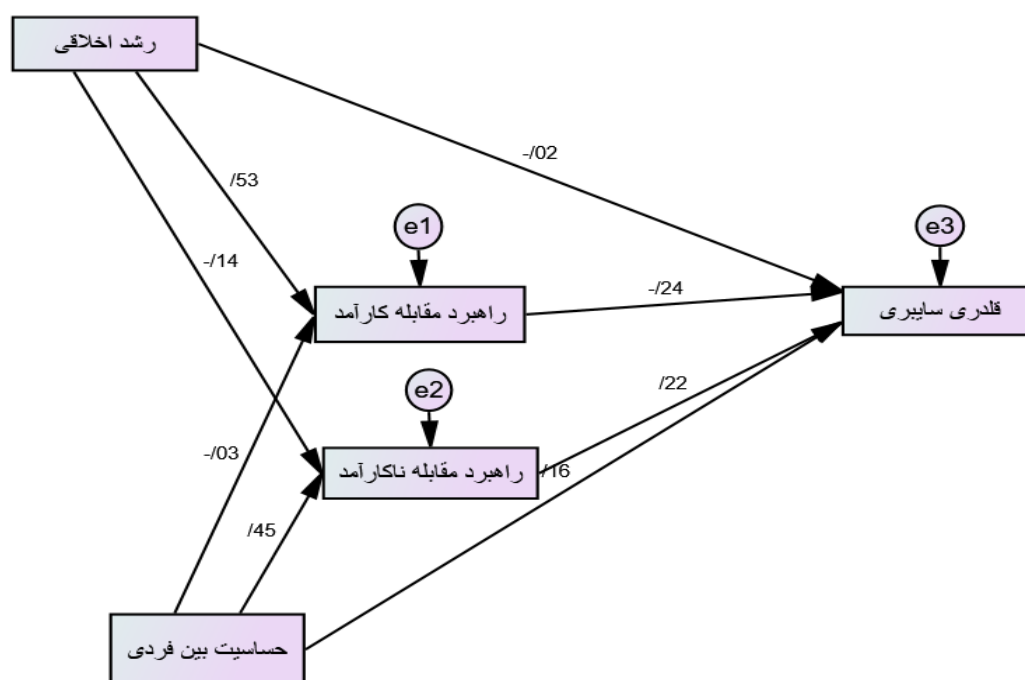
جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

۱	۲	۳	۴	۵	
۱					قلدری سایبری
-۰/۱۹*	۱				رشد اخلاقی
۰/۲۶**	۰/۱۰*	۱			حساسیت بین فردی
۰/۲۸**	-۰/۱۸*	۰/۴۵**	۱		مقابله ناکارآمد
-۰/۲۴**	۰/۴۷**	۰/۰۰۸*	۰/۰۵	۱	مقابله کارآمد

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، * معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

1. Interpersonal-Sensitivity-Questionnaire
2. Coping Strategies Questionnaire
3. Bellings & Moos

همانطور که در جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود رشد اخلاقی ($r^2 = -0/19$)، حساسیت بین فردی ($r^2 = 0/26$) و مقابله ناکارآمد ($r^2 = 0/28$) و مقابله کارآمد ($r^2 = -0/24$) با قلدری سایبری رابطه معنادار دارند. در ادامه به منظور آزمون مدل پژوهش از مدل معادلات ساختاری با بهره‌گیری از نرم افزار Amos24 استفاده شد. پیش از استفاده از معادلات ساختاری، داده‌های پرت تک‌متغیری با استفاده از نمودار جعبه‌ای و داده‌های پرت چندمتغیری با استفاده از آماره ماهالانویس بررسی و از مجموعه داده‌ها کنار گذاشته شدند. کجی و کشیدگی توزیع نمرات متغیرها محاسبه و بر همین اساس داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار بودند. پس از بررسی مفروضه‌ها و حصول اطمینان از برقراری آن‌ها، به منظور ارزیابی مدل مورد بررسی از مدل معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۲. ضرایب استاندارد مدل نهایی پیش‌بینی قلدری سایبری براساس رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با توجه به نقش میانجی سبک‌های مقابله‌ای

در شکل ۱ ضریب استاندارد مدل پیشنهادی به منظور بررسی نقش واسطه‌گری راهبردهای مقابله‌ای در رابطه بین رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با قلدری سایبری نشان داده شده است. شاخص‌های مربوط به برازش مدل نیز در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. شاخص‌های نیکویی برازش الگوی آزمون شده پژوهش

شاخص برازش	(χ^2/df)	CFI	NFI	IFI	RMSEA
دامنه مورد قبول	۵-۱	$0/90 <$	$0/90 <$	۱-۰	$< 0/1$
مقدار مشاهده شده	۱/۲۵	۰/۹۹	۰/۹۸	۰/۰۹۹	۰/۰۴۷

با توجه به جدول ۳، شاخص نسبت مجذور کای بر درجه آزادی (χ^2/df) در دامنه ۱ تا ۵ قرار دارد و برازش مطلوب و بالای مدل را تأیید می‌کند. شاخص‌های IFI، CFI و NFI نیز در بازه ۱-۰ قرار دارد و خطای ریشه مجذور میانگین تقریبی (RMSEA) برابر ۰/۰۴۷ به دست آمد که از ۰/۱ کوچکتر است و در بازه مطلوب قرار دارد. لذا ضرایب بدست آمده حاکی از برازش مطلوب مدل است.

جدول ۴. اثرهای مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرها

اثر کل	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	به متغیر	از متغیر
-۰/۱۴	-	-۰/۱۴	رشد اخلاقی	رشد اخلاقی
۰/۴۴	-	۰/۴۴	مقابله ناکارآمد	حساسیت بین فردی
۰/۵۳	-	۰/۵۳	مقابله کارآمد	رشد اخلاقی
-۰/۰۲۹	-	-۰/۰۲۹	مقابله کارآمد	حساسیت بین فردی
-۰/۱۷	-۰/۱۵	-۰/۰۲۰	رشد اخلاقی	رشد اخلاقی
۰/۲۴	۰/۰۸۵	۰/۱۶	مقابله ناکارآمد	حساسیت بین فردی
۰/۲۲	-	۰/۲۲	قلدری سایبری	مقابله ناکارآمد
-۰/۲۳	-	-۰/۲۳	مقابله کارآمد	مقابله کارآمد

در جدول ۴ اثرهای مستقیم، غیرمستقیم و کل بین متغیرهای مدل ارائه شده است. بر اساس نتایج بدست آمده، رشد اخلاقی به صورت مستقیم اثر معنی‌داری بر قلدری سایبری نداشت ($\beta = -0.020, P < 0.084$) ولی به صورت غیرمستقیم و با واسطه‌گری مقابله کارآمد و ناکارآمد ($\beta = -0.015, P < 0.02$) بر قلدری سایبری تأثیر منفی و معنی‌داری داشت. حساسیت بین فردی نیز به صورت مستقیم اثر مثبت و معنی‌داری بر قلدری سایبری نداشت ($\beta = 0.016, P < 0.09$) ولی به صورت غیرمستقیم و با واسطه‌گری مقابله کارآمد و ناکارآمد ($\beta = 0.085, P < 0.04$) بر قلدری سایبری تأثیر مثبت داشت.

جدول ۵. نتایج روش بوت استروپ روابط غیرمستقیم در کل نمونه

مسیر	شاخص	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد	حد پایین ضریب استاندارد	حد بالا ضریب استاندارد	سطح معناداری
اثر غیرمستقیم رشد اخلاقی بر قلدری سایبری از طریق راهبردهای مقابله‌ای		-۰/۱۵	-۰/۰۱۷	-۰/۰۲۷	-۰/۰۳۷	۰/۰۱
اثر غیرمستقیم حساسیت بین فردی بر قلدری سایبری از طریق راهبردهای مقابله‌ای		۰/۰۸۵	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	۰/۱۹	۰/۰۴

با توجه به نتایج جدول شماره ۵، همانطور که نتایج بازه حد بالا و پایین نتایج اثر غیر مستقیم رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی بر قلدری سایبری از طریق راهبردهای مقابله‌ای کارآمد و ناکارآمد بازه صفر را شامل نمی‌شود، لذا این امر نشان می‌دهد که اثر غیرمستقیم رشد اخلاقی در سطح $P < 0.01$ و حساسیت بین فردی در سطح $P < 0.04$ بر قلدری سایبری معنی‌دار است.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی قلدری سایبری بر اساس رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با در نظر گرفتن نقش میانجی سبک‌های مقابله‌ای انجام شد. یافته‌های حاصل نشان داد که اگرچه رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی رابطه مستقیم معنی‌داری با قلدری سایبری ندارند، اما سبک‌های مقابله کارآمد و ناکارآمد به عنوان مکانیسم‌های میانجی اساسی در این ارتباط عمل می‌کنند. یکی از نتایج حاکی از آن بود که رشد اخلاقی به طور مستقیم و معنی‌دار به کاهش رفتارهای قلدری سایبری منجر نمی‌شود. این یافته به نوعی با پژوهش‌های لورنت و همکاران (۲۰۲۱) و عظیمی و همکاران (۱۴۰۲) که رابطه میان هویت اخلاقی و شایستگی‌های اخلاقی را با رفتارهای پرخاشگرانه نشان دادند، ناهمخوان است. در تبیین این عدم همخوانی می‌توان چنین گفت که قلدری به عنوان یک پدیده پیچیده، تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و محیطی متعددی قرار دارد. برای مثال، پژوهش‌های قبلی نشان داده‌اند که عوامل زمینه‌ای مانند فشار همسالان، فرهنگ دیجیتال، دسترسی به فناوری و سطح سواد رسانه‌ای با قلدری سایبری مرتبط‌اند و می‌توانند تأثیر رشد اخلاقی را تعدیل کنند (پارک^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

عدم وجود رابطه مستقیم بین رشد اخلاقی و قلدری سایبری، می‌تواند به مفهوم گسست اخلاقی نیز مربوط شود. این مفهوم به فرآیندی اشاره دارد که در آن افراد با استفاده از مکانیزم‌های شناختی، رفتارهای آسیب‌زا را بدون احساس گناه یا مسئولیت اخلاقی

توجه می‌کنند. در فضای مجازی، ویژگی‌هایی مانند ناشناسی، عدم حضور بازخوردهای اجتماعی فوری و کاهش نشانه‌های هیجانی، زمینه را برای فعال‌سازی این مکانیزم‌ها فراهم می‌کند. سازوکارهای عدم درگیری اخلاقی موجب می‌شوند افراد، ارزیابی اخلاقی رفتار خود را از ارزش‌ها و استانداردهای درونی‌شان جدا کنند؛ به گونه‌ای که بتوانند بدون احساس ناراحتی یا گناه، اصول اخلاقی خود را نادیده بگیرند و به رفتارهای مخرب دست بزنند (ساجر و مور^۱، ۲۰۱۱). بنابراین قرار داشتن در سطوح مشخصی از رشد اخلاقی و داشتن ویژگی‌های اخلاقی نمی‌تواند به تنهایی پیش‌بینی‌کننده بروز رفتارهای قلدری در فضای مجازی شود و مکانیسم‌هایی مانند گسست اخلاقی ممکن است افراد را از عمل کردن بر اساس ارزش‌ها و اصول اخلاقی‌شان رها کند.

دیگر یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن بود که رشد اخلاقی به طور غیرمستقیم و با واسطه‌گری سبک‌های مقابله به کاهش رفتارهای قلدری سایبری منجر می‌شود. در واقع رشد اخلاقی بالاتر از طریق افزایش استفاده از سبک‌های مقابله کارآمد (مانند حل مسئله و جستجوی حمایت اجتماعی) و کاهش بهره‌گیری از سبک‌های ناکارآمد (مانند اجتناب و سرکوب هیجانی)، احتمال درگیری در قلدری سایبری را کاهش می‌دهد. این یافته با پژوهش وانگ و همکاران (۲۰۲۴) و گالانی و همکاران (۲۰۲۴) همسو است.

رشد اخلاقی به‌عنوان فرآیند توسعه‌ای که شامل درک و پذیرش اصول اخلاقی و ارزش‌های اجتماعی است، می‌تواند بر انتخاب سبک‌های مقابله‌ای افراد تأثیر داشته باشد. افرادی که در مراحل بالاتری از رشد اخلاقی قرار دارند، معمولاً توانایی بیشتری در شناسایی و درک عواقب رفتارهای خود دارند و به همین دلیل، احتمال بیشتری دارند که از سبک‌های مقابله‌ای مثبت و سازنده استفاده کنند. این افراد به‌جای اجتناب از مشکلات یا استفاده از رفتارهای منفی، به دنبال راه‌حل‌های مؤثر و سازنده می‌گردند (ژائو و یو^۲، ۲۰۲۱). در ادامه، سبک‌های مقابله‌ای و روش‌هایی افراد برای مدیریت چالش‌ها، می‌توانند تأثیر قابل توجهی بر رفتارهای اجتماعی داشته باشند. افرادی که از سبک‌های مقابله‌ای مثبت استفاده می‌کنند، معمولاً تمایل کمتری به درگیر شدن در رفتارهای قلدری دارند. این افراد به‌جای استفاده از قلدری به‌عنوان یک راه‌حل برای مقابله با احساسات منفی یا فشارهای اجتماعی، به دنبال راه‌های کارآمد و مثبت برای مدیریت چالش‌ها هستند (ون‌دن‌براند و همکاران، ۲۰۲۲). در مقابل، افرادی که از سبک‌های مقابله‌ای منفی استفاده می‌کنند، ممکن است به رفتارهای قلدری سایبری روی آورند تا با احساسات منفی خود مقابله کنند و این امر می‌تواند به تداوم چرخه قلدری در فضای مجازی منجر شود.

به بیان دیگر، راهبردهای مقابله مثبت مانند مقابله مستقیم و توانایی حل مسئله می‌توانند ارتباط بین محرک‌ها و قلدری را کاهش دهند و اثر ضربه‌گیر ایجاد کنند (ون‌دن‌براند و همکاران، ۲۰۱۹). افراد با رشد اخلاقی بالاتر احتمالاً توانایی بیشتری در بازشناسی پیامدهای اخلاقی رفتارهای خود داشته و از این رو، راهبردهای مقابله‌ای سازنده‌تری را برای مدیریت تعارضات بین‌فردی انتخاب می‌کنند (لو^۳ و همکاران، ۲۰۲۳).

از سوی دیگر با اشاره به بعد تنظیم هیجانی در سبک‌های مقابله‌ای، می‌توان گفت افرادی که از راهبردهای کارآمد (مانند ارزیابی شناختی و حل مساله) استفاده می‌کنند، بهتر می‌توانند هیجانات منفی مانند خشم یا ناامیدی و ناکامی را مدیریت کنند و رفتارهای سازگارانۀ نشان دهند. در مقابل، افرادی که از تنظیم هیجانی ناکارآمد (مانند سرکوب هیجانی یا نشخوار ذهنی) استفاده می‌کنند، ممکن است هیجانات منفی خود را به شکل رفتارهای پرخاشگرانه در فضای مجازی ابراز کنند.

یافته‌ی دیگر این پژوهش مبنی بر عدم وجود رابطه‌ی مستقیم میان حساسیت بین‌فردی و قلدری سایبری، با پژوهش ژو و یوان (۲۰۲۲) و احمدی و همکاران (۲۰۲۳) همخوان نیست.

در این راستا می‌توان چنین گفت که افراد با حساسیت بین‌فردی بالا، توجه بسیاری به محرک‌های غیرکلامی دارند که این حساسیت، می‌تواند باعث سوء تعبیر رفتارهای دیگران نسبت به خودشان شود (فورسایت^۴، ۲۰۱۴). با این حال، محیط‌های سایبری به دلیل فقدان نشانه‌های غیرکلامی (مانند حالات چهره و لحن صدا) و ماهیت ناشناس یا نیمه‌ناشناس افراد (رازوالیوا و پولسکایا، ۲۰۲۳)، توانایی افراد برای ابراز یا استفاده از حساسیت بین‌فردی را محدود می‌کند، لذا مکانیسم اثر حساسیت بین‌فردی نیز می‌تواند دستخوش تغییر شود.

1. Sucher & Moore
2. Zhao & Yu
3. Luo
4. Forsythe

از سوی دیگر متغیرهای واسطه‌ای مرتبط با موقعیت‌های اجتماعی، مانند میزان برخورداری از حمایت اجتماعی (طهماسبی و همکاران، ۱۳۹۹)، توانایی تعدیل هیجانات، استفاده از راهبردهای سالم برای مواجهه مؤثر با احساسات منفی، و همچنین نحوه پردازش موقعیت‌های اجتماعی می‌تواند تاثیر حساسیت بین فردی را تغییر دهد. همانطور که دیگر یافته‌ی پژوهش حاضر نشان داد که حساسیت بین فردی به طور غیرمستقیم و با واسطه‌گری سبک‌های مقابله به کاهش رفتارهای قلدری سایبری منجر می‌شود. این الگو را می‌توان در چارچوب مدل استرس لازاروس و فولکمن (۱۹۸۴) و اسکینر و زیمر-گمبک (۲۰۱۶) تفسیر کرد که بر نقش فعال ارزیابی‌های شناختی و راهبردهای مقابله‌ای در مواجهه با استرسورها تأکید دارد. افراد با حساسیت بین فردی بالا، به دلیل توانایی تشخیص دقیق‌تر نشانه‌های هیجانی در دیگران، مستعد تفسیر موقعیت‌های مبهم مجازی به عنوان تهدید هستند. این سوگیری شناختی، احتمال استفاده از سبک‌های مقابله ناکارآمد مانند اجتناب یا پاسخ‌های تهاجمی را افزایش می‌دهد که خود زمینه‌ساز درگیری در چرخه قلدری سایبری می‌شود. در مقابل، سبک‌های مقابله‌ای سازنده مانند بازسازی شناختی، جست‌وجوی حمایت اجتماعی و مهارت‌های حل مسئله، می‌توانند هیجانات ناشی از حساسیت بین فردی را به شیوه‌ای سالم پردازش کنند و از تبدیل آن‌ها به رفتارهای پرخاشگرانه یا تلافی‌جویانه در فضای مجازی جلوگیری کنند. به این ترتیب، سبک مقابله‌ای سالم مانند سپری عمل می‌کند که بین حساسیت هیجانی و رفتار آسیب‌زا، مانع ایجاد می‌کند.

در واقع افرادی که از ارزیابی و بازسازی شناختی استفاده می‌کنند، می‌توانند تعارضات برخط را به صورت مثبت تفسیر کرده و از رفتارهای پرخاشگرانه اجتناب کنند، در حالی که سرکوب هیجانی ممکن است به رفتارهای قلدری سایبری منجر شود (ون‌دن‌براند و همکاران، ۲۰۲۲). این مسیرها نشان می‌دهند که سبک‌های مقابله‌ای به‌عنوان مکانیزمی اساسی، حساسیت بین فردی را به رفتارهای سایبری متصل می‌کند.

همچنین سایر سبک‌های مقابله‌ای کارآمد، مانند حل مسئله یا جست‌جوی حمایت اجتماعی، می‌توانند اثر منفی محیط سایبری را تعدیل کنند. برای مثال، افرادی که از حمایت اجتماعی استفاده می‌کنند، ممکن است از اطرافیان خود بازخورد و کمک بگیرند و تعارضات برخط را به صورت سازنده‌تری مدیریت کنند و لذا استفاده از سبک‌های کارآمد می‌تواند اثر حساسیت بین فردی بالا را بر بروز رفتارهای قلدرانه تعدیل کند. توانایی حل مسأله نیز به افراد کمک می‌کند تا قدرت توقف و تأمل بیابند، از اعمال تکانشی بپرهیزند، از انعطاف فکری برخوردار شوند، پیامدها و نتایج رفتارهای مختلف را ارزیابی کنند و به سازگار و انطباق اجتماعی بهتری برسند (عباسی و درتاج، ۱۴۰۰).

این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه است. نخست، نمونه پژوهش که به دلیل محدودیت‌های زمانی، از میان دانش‌آموزان نوجوان در یک منطقه جغرافیایی خاص انتخاب شده است، که ممکن است تعمیم‌پذیری یافته‌ها به گروه‌های سنی دیگر یا زمینه‌های فرهنگی متنوع را محدود کند. دوم، داده‌ها با استفاده از پرسشنامه‌های خودگزارشی جمع‌آوری شده‌اند، که ممکن است تحت تأثیر سوگیری‌های پاسخ‌دهی، مانند سوگیری مطلوبیت اجتماعی قرار گیرند. سوم، این پژوهش از طراحی مقطعی استفاده کرده است، که امکان استنباط روابط علی بین متغیرها را محدود می‌کند.

از دیگر محدودیت‌های این پژوهش، نقش عوامل مداخله‌گر پنهان است که ممکن است رابطه مستقیم میان رشد اخلاقی و حساسیت بین فردی با قلدری سایبری را تضعیف کرده باشند. عواملی مانند میزان نظارت والدین، سبک‌های فرزندپروری و یا میزان آگاهی و سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان می‌توانند در تبیین این روابط نقش داشته باشند، اما در این مطالعه کنترل نشده‌اند. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با کنترل این متغیرهای زمینه‌ای و بررسی الگوهای میانجی و تعدیل‌کننده بیشتری انجام گردد. در حوزه کاربردی نیز، هم‌چنین ادغام آموزش مهارت‌های مقابله‌ای خاص فضای مجازی (مانند مدیریت تعارضات آنلاین و تفسیر صحیح نشانه‌های اجتماعی دیجیتال) در کنار آموزش‌های سنتی اخلاقی، می‌تواند به کاهش شیوع قلدری سایبری در نسل‌های آینده کمک کند. هم‌چنین، آموزش معلمان در زمینه شناسایی زودهنگام سبک‌های مقابله ناکارآمد در دانش‌آموزان می‌تواند از تبدیل شدن این راهبردها به الگوهای رفتاری پایدار جلوگیری کند.

تشکر و قدردانی

از تمامی دانش‌آموزانی که در اجرای این پژوهش مشارکت و همکاری داشتند، تشکر و قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافی ندارد.

References

- Abbasi, S., & Dortaj, F. (2021). Predicting burnout based on coping strategies and perceived social support in students. *Journal of Cognitive Strategies in Learning*, 9(16), 17-33. <https://doi.org/10.22084/j.psychogy.2020.21470.2139> [In Persian]
- Abdollahnejad, A., Maarefvand, M., & Latifian, M. (2023). Emotional-Social Competence Affecting the Experience of Cyberbullying-Victimization among Iranian High School Students. *Socialworkmag*, 11(4), 44-52. <http://socialworkmag.ir/article-1-742-en.html> [In Persian]
- Ahmadi, S. S., Afsharzada, M. S., Saadat, S., & Karimian, F. (2024). The relationship between interpersonal sensitivity and relational aggression with the mediating role of resilience in married people with multiple sclerosis. *Romanian Journal of neurology*, 23(1), 35. <https://doi.org/10.37897/RJN.2024.1.6>
- Albdour, M., Hong, J. S., Lewin, L., & Yarandi, H. (2019). The impact of cyberbullying on physical and psychological health of Arab American adolescents. *Journal of immigrant and minority health*, 21, 706-715. <https://doi.org/10.1007/s10903-018-00850-w>
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., & Markos, A. (2016). Possible common correlates between bullying and cyber-bullying among adolescents. *Psicología Educativa*, 22(1), 27-38. <https://doi.org/10.1016/j.pse.2016.01.003>
- Azimi, K., Shehni Yailagh, M., & Khoshnamvand, M. (2024). Designing and Testing the Causal Model of the Relationship between Moral Identity and Bullying with the Mediation of Moral Disengagement among Iranian Adolescents. *Social Psychology Research*, 13(52), 13-30. <https://doi.org/10.22034/spr.2024.410580.1852> [In Persian]
- Bansal, S., Garg, N., Singh, J., & Van Der Walt, F. (2024). Cyberbullying and mental health: past, present and future. *Frontiers in Psychology*, 14, 1279234. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1279234>
- Basharpour, S., & Zardi, B. (2019). Psychometric Properties of Cyber-Bullying/Victimization Experiences Questionnaire (CBVEQ) in Students. *Journal of School Psychology*, 8(1), 43-57. <https://doi.org/10.22098/jsp.2019.795> [in Persian]
- Boyce, P., & Parker, G. (1989). Development of a scale to measure interpersonal sensitivity. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 23(3), 341-351.
- Brugman, D., Van Der Meulen, K., & Gibbs, J. C. (2024). Moral judgment, self-serving cognitive distortions, and peer bullying among secondary school adolescents. *Journal of Moral Education*, 53(3), 412-432. <https://doi.org/10.1080/03057240.2023.2209289>
- Dan, L. (2024). Moral Development. In: Kan, Z. (eds) *The ECPH Encyclopedia of Psychology*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-7874-4_217
- Forsythe, V. A. (2014). *Choosing emotion regulation strategies: the effects of interpersonal cues and symptoms of Borderline Personality Disorder*. The Ohio State University.
- Galanis, P., Moisoglou, I., Katsiroumpa, A., & Sourtzi, P. (2024). Impact of workplace bullying on job burnout and turnover intention among nursing staff in Greece: Evidence after the COVID-19 pandemic. *AIMS public health*, 11(2), 614. <https://doi.org/10.3934/publichealth.2024031>
- Ghaitasi, J., & Amani, A. (2023). A Study of The Effectiveness of Emotional Schema Therapy on Self-Control Strategies among Students with Oppositional Defiant Disorder. *Journal of Cognitive Strategies in Learning*, 11(20), 211-214. <https://doi.org/10.22084/j.psychogy.2023.5177> [In Persian]
- Gini, G., Pozzoli, T., Angelini, F., Thornberg, R., & Demaray, M. K. (2022). Longitudinal associations of social-cognitive and moral correlates with defending in bullying. *Journal of school psychology*, 91, 146-159. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2022.01.005>
- Gomide, P. I. C., Barros, F., & Zibetti, M. R. (2024). Reduction of School Bullying Through Moral Behavior Training. *Trends in Psychology*, 32(4), 1164-1179. <https://doi.org/10.1007/s43076-022-00207-1>
- Jiménez, R. (2019). Multiple victimization (bullying and cyberbullying) in primary education in Spain from a gender perspective. *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 9(2), 169-193. <https://doi.org/10.17583/remie.2019.4272>

- Koohboomi, Z. , Ghamari, M., & Hosseini, S. (2023). The Mediating Role of Resilience in the Relationship between Coping Styles with Quality of Life and Domestic Violence Against Women in the Corona Virus Quarantine Period. *Social Psychology Research*, 12(48), 75-88. <https://doi.org/10.22034/spr.2023.355679.1772> [in Persian]
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41(6), S22-S30. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08.017>
- Kwan, C., Wong, C., Chen, Z., & Yip, P. S. (2022). Youth bullying and suicide: Risk and protective factor profiles for bullies, victims, bully-victims and the uninvolved. *International journal of environmental research and public health*, 19(5), 2828. <https://doi.org/10.3390/ijerph19052828>
- Llorent, V. J., Diaz-Chaves, A., Zych, I., Twardowska-Staszek, E., & Marín-López, I. (2021). Bullying and cyberbullying in Spain and Poland, and their relation to social, emotional and moral competencies. *School mental health*, 13(3), 535-547. <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09473-3>
- Luo, T., Law, Y. W., & Lai, C. C. S. (2023). Coping strategy, Well-being, and bullying perpetration in primary schools: a longitudinal mediation model. *Current Psychology*, 42(27), 23332-23348. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03376-5>
- Macaulay, P. J., Betts, L. R., Stiller, J., & Kellezi, B. (2022). Bystander responses to cyberbullying: The role of perceived severity, publicity, anonymity, type of cyberbullying, and victim response. *Computers in Human Behavior*, 131, 107238. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107238>
- Manavipour, D. (2013). Construction measures for the moral development scale of students. *Educational management innovations*, 4(7), 90-96. [in Persian]
- Martin-Criado, J. M., Casas, J. A., Ortega-Ruiz, R., & Del Rey, R. (2021). Supervisión parental y víctimas de ciberbullying: influencia del uso de redes sociales y la extimidad online. *Revista de Psicodidáctica*, 26(2), 161-168. <https://doi.org/10.1016/j.psicod.2020.12.005>
- Mathes, E. W. (2021). An evolutionary perspective on Kohlberg's theory of moral development. *Current Psychology*, 40(8), 3908-3921. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00348-0>
- Menesini, E., & Camodeca, M. (2008). Shame and guilt as behaviour regulators: Relationships with bullying, victimization and prosocial behaviour. *British Journal of Developmental Psychology*, 26(2), 183-196. <https://doi.org/10.1348/026151007X205281>
- Mohammadian, Y., Mahaki, B., Lavasani, F. F., Dehghani, M., & Vahid, M. A. (2017). The psychometric properties of the Persian version of interpersonal sensitivity measure. *Journal of Research in Medical Sciences*, 22(1), 10. <https://doi.org/10.4103/1735-1995.199093>
- Park, M. A., Golden, K. J., Vizcaino-Vickers, S., Jidong, D., & Raj, S. (2021). Sociocultural values, attitudes and risk factors associated with adolescent cyberbullying in East Asia: A systematic review. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 15(1). <https://doi.org/10.5817/CP2021-1-5>
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth & Society*, 43(2), 727-751. <https://doi.org/10.1177/0044118X10366951>
- Razvaliaeva, A. Y., & Polskaya, N. A. (2023). The relationship between interpersonal sensitivity and emotion regulation in youths. *European Journal of Psychology Open*. <https://doi.org/10.1024/2673-8627/a000051>
- Shoaa Kazemi, M., & Mir Mohammad Hossein Oshani, S. A. & Naghib, F. (2015). The relationship between parents' religious teachings and the moral development of elementary school children. *Research In Islamic Education Issues*, 23(29), 107-120. [in Persian]
- Skinner, E. A., Zimmer-Gembeck, M. J., Skinner, E. A., & Zimmer-Gembeck, M. J. (2016). Ways and families of coping as adaptive processes. *The development of coping: Stress, neurophysiology, social relationships, and resilience during childhood and adolescence*, 27-49. https://doi.org/10.1007/978-3-319-41740-0_2
- Sucher, S. J., & Moore, C. (2011). A note on moral disengagement. *Harvard Business School Technology & Operations Mgt. Unit Case*, 612-043. <https://ssrn.com/abstract=1997376>
- Tahmasebi, M., Baradaran, M., & Mirzaei, M. (2021). Moderating Role of Social Support in the Relationship between Interpersonal Sensitivity and Cyber Addiction. *Social Psychology Research*, 10(40), 119-134. <https://doi.org/10.22034/spr.2021.127717> [in Persian]
- Thomsen, A. H., Compas, B. E., Colletti, R. B., Stanger, C., Boyer, M. C., & Konik, B. S. (2002). Parent reports of coping and stress responses in children with recurrent abdominal pain. *Journal of Pediatric Psychology*, 27(3), 215-226. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/27.3.215>

- Van den Brande, W., Baillien, E., Elst, T. V., De Witte, H., & Godderis, L. (2020). Coping styles and coping resources in the work stressors–workplace bullying relationship: A two-wave study. *Work & Stress*, 34(4), 323-341. <https://doi.org/10.1080/02678373.2019.1666433>
- Wang, X., Shi, L., Ding, Y., Liu, B., Chen, H., Zhou, W., Yu, R., Zhang, P., Huang, X., Yang, Y., & Wu, Z. (2024). School Bullying, Bystander Behavior, and Mental Health among Adolescents: The Mediating Roles of Self-Efficacy and Coping Styles. *Healthcare*, 12(17), 1738. <https://doi.org/10.3390/healthcare12171738>
- Zhou, A., & Yuan, Y. (2022). Aggression and anxiety influence the relationship between interpersonal sensitivity and military morale among new recruits. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 50(7), 1-8. <https://doi.org/10.2224/sbp.11668>
- Zhao, L., & Yu, J. (2021). A meta-analytic review of moral disengagement and cyberbullying. *Frontiers in Psychology*, 12, 681299. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.681299>